

Puolustusvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Suomen osallistumisen jatkamisesta turvallisuussektorin koulutusyhteistyössä Irakissa (Operation Inherent Resolve, OIR)

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Suomen osallistumisen jatkamisesta turvallisuussektorin koulutusyhteistyössä Irakissa (Operation Inherent Resolve, OIR) (VNS 14/2022 vp). Asia on saapunut puolustusvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

- yksikönpäällikkö Minna Laajava, ulkoministeriö
- yksikönpäällikkö Riika Eela, ulkoministeriö
- vastuuvirkamies Nelli Mikkola, ulkoministeriö
- vanhempi osastoesiupseeri Mikko Lehto, puolustusministeriö
- osastoesiupseeri, majuri Janne Lehtonen, Pääesikunta

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

(1) Valtioneuvosto on antanut eduskunnalle sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain (211/2006) 3 §:n 1 momentin mukaisen selonteon Suomen osallistumisen jatkamisesta turvallisuussektorin koulutusyhteistyössä Irakissa Operation Inherent Resolve (OIR) -operaatiossa 31.12.2024 asti noin 75 sotilaalla. Tämä on kahdeksas OIR-operaatiosta eduskunnalle annettu selonteko, ja aiemmista poiketen siinä haetaan kahden vuoden osallistumismandaattia. Selonteon mukaan osallistumispäätöksen tekeminen kahdeksi vuodeksi helpottaisi merkittävästi operaation sotilaallista suunnittelua tilanteessa, jossa OIR-operaation joukkojenmuodostuskokouksissa on siirrytty kuuden kuukauden jaksosta 12 kuukauden jaksoon. Tätä taustaa vasten valiokunta pitää perusteltuna selonteon kahden vuoden aikajännettä.

(2) Osallistuminen pitäisi sisällään koulutus- ja neuvontatoiminnan Irakissa, mukaan lukien operatiivisen neuvonannon, tarvittavan omasuojan sekä osallistumisen tarpeellisiin esikunta-, hallinto- ja tukitehtäviin. Suomi on osallistunut OIR-operaatioon Irakissa vuodesta 2015 lähtien, pää-

Valiokunnan lausunto PuVL 12/2022 vp

osin kurdialueella Erbilissä. Vuodesta 2018 alkaen Suomi on osallistunut myös rinnakkaiseen Naton toimeenpanemaan koulutusoperaatioon (Nato Mission Iraq, NMI).

(3) Selonteossa tuodaan esiin, että Naton tavoitteena on vahvistaa NMI-operaatiota, ja NMI:n laajentuminen on ollut tarkoitus toteuttaa rinnakkaisena prosessina OIR-operaation asteittaisen supistamisen kanssa. Naton NMI-operaation vahvistamisen taustalla on selonteon mukaan se, että Naton johtama NMI näyttäytyy Irakissa Yhdysvaltain johtamaa OIR-operaatiota hyväksyttävämpänä toimijana. Selonteossa todetaan, että Irakissa ei kuitenkaan ole lähiaikoina odotettavissa merkittäviä muutoksia OIR:n ja NMI:n välillä. NMI säilyy pienenä, Bagdadiin keskittyvänä operaationa. Voimassa olevan osallistumispäätöksen mukaan Suomi osallistuu NMI-operaatioon enintään viidellä sotilaalla.

(4) Suomen antama koulutus ja neuvonanto laajennettiin vuonna 2017 koskemaan peshmergajoukkojen lisäksi myös Irakin keskushallinnon alaisia turvallisuusjoukkoja. Suomalaiset ovat kouluttaneet yli 5 000 Irakin Kurdistanin turvallisuusjoukkojen (KSF) ja Irakin turvallisuusjoukkojen (ISF) sotilasta painopisteinä joukkojen toiminta yksiköinä sekä lääkintätaidot. Selonteon mukaan viime vuosina suomalaisten joukkojen tehtävät ovat painottuneet koulutusta enemmän neuvonantoon ja toiminnan suojaamiseen. Valiokunta pitää suomalaisjoukkojen toiminnan painopisteitä perusteltuina.

(5) Selonteossa arvioidaan, että Suomen osallistuminen OIR- ja NMI-operaatioihin tarjoaa haastavia, kansainvälistä yhteistoimintaa ja osaamista kehittäviä tehtäviä. Suomella on operaatioissa arvostettu, kokoaan suurempi asema koalitiomaiden joukossa. Suomalaiset auttavat tasapuolisesti Irakin toimijoita (Kurdistan Security Force ja Iraqi Security Force) Erbilissä ja Bagdadissa. Henkilöstö on ammattitaitoista ja sitoutunutta tehtäviinsä, ja joukon organisaatio vastaa tehtävien vaatimuksiin.

Tilanne Irakissa

(6) Selonteossa todetaan, että poliittinen tilanne Irakissa jatkuu vaikeasti ennustettavana ja myös taloustilanne jatkuu erittäin heikkona. Syvälle meneviä taloudellisia reformeja ei kyetä tekemään tilanteessa, jossa poliittinen järjestelmä on epävakaa ja jossa ulkoiset voimat kilpailevat vallasta Irakissa.

(7) Valiokunta yhtyy selonteon arvioon siitä, että maan sisäisen vakauden kannalta keskeistä on turvallisuussektorin uudistaminen. Turvallisuussektorin reformin keskiössä on saada eri aseelliset ryhmittymät koordinoitusti Irakin keskushallinnon alaisiin turvallisuusjoukkoihin. Kansainvälistä tukea tarvitaan edelleen erityisesti Irakin turvallisuusjoukkojen tukemiseksi, maan turvallisuussektorin kehittämiseksi ja turvallisuustilanteen vakauttamiseksi.

(8) Huolimatta Irakin parlamentin tammikuussa 2020 hyväksymästä päätöslauselmasta, jossa vaadittiin kansainvälisten joukkojen poistamista maasta, Irakin hallitus on kuitenkin toistuvasti todennut tarvitsevansa kansainvälisten joukkojen ja asiantuntijoiden tukea niin Isisin vastaiseen taisteluun kuin oman turvallisuussektorinsa kouluttamiseen, neuvonantoon ja uudistamiseen. Selonteossa todetaan, että kansainväliset tukitoimet on sisäpoliittisten ristiriitojen takia sovittava

Valiokunnan lausunto PuVL 12/2022 vp

selkeästi yhteen Irakin hallituksen määrittelemien uudistustarpeiden kanssa. Valiokunta pitää tätä keskeisen tärkeänä päämääränä operaation toimintaedellytysten turvaamisen kannalta.

(9) Yhdysvallat pyrkii vähentämään sotilaallista läsnäoloaan Lähi-idässä ja Irakissa. Yhdysvallat on vähentänyt joukkojensa määrää Irakissa vähitellen noin 2 500 sotilaaseen. Yhdysvallat ei ole 31.12.2021 jälkeen osallistunut taistelutoimiin Irakissa, vaan jatkaa Irakin tukemista Isisin vastaisessa toiminnassa koulutuksella, neuvonannolla ja tiedustelutiedon vaihdolla.

(10) Edellä todettuun viitaten valiokunta toteaa, että suomalaisten ja muiden kansainvälisten joukkojen koulutustoiminnan toimintaedellytykset Irakissa ovat haasteelliset. Selvää kuitenkin on, että on koko kansainvälisen yhteisön edun mukaista pyritä vakauttamaan Irak, ja tässä toiminnassa keskiössä on turvallisuusjoukkojen koulutus.

Voimankäyttövaltuudet, operaation riskit ja suomalaisjoukkojen omasuoja

(11) Selonteossa todetaan, että operaatioon osallistuvilla joukoilla ei ole yhteisesti sovittuja voimankäyttösääntöjä, vaan osallistujamaat antavat joukoilleen omat voimankäyttösäännöt. Suomen joukkojen osalta mahdollinen voimankäyttö perustuu kansainvälisen oikeuden tunnustamaan yksilön itsepuolustusoikeuteen. Selonteossa todetaan, että koulutuksessa sekä neuvonanto-toiminnassa voi mahdollisesti syntyä tilanteita, jotka vaativat voimankäyttöä itsepuolustukseksi. Kansallisesti voimakeinojen käytöstä säädetään sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain (211/2006) 27 §:ssä. Suomi on antanut kansalliset voimankäyttöohjeet operaatiossa palveleville sotilaille.

(12) Selonteossa arvioidaan, että Isisin suorat iskut koalition joukkoja vastaan ovat mahdollisia otollisen tilaisuuden tullen, mutta hyökkäykset koalition tukikohtiin ovat erittäin epätodennäköisiä. Räjähdeiskut ajoneuvoja vastaan ovat mahdollisia liikuttaessa Isisin tukeutumisalueiden läheisyydessä. Myös pienten osastojen aseelliset hyökkäykset ovat mahdollisia. Isisin iskut Irakin turvallisuusviranomaisia, siviilejä, paikallishallintoa tai siviili-infrastruktuuria vastaan muodostavat myös välillisen uhan tai haitan suomalaisille. Räjähättömät ampumatarvikkeet, miinat sekä liikenne ovat myös mahdollisia turvallisuusuhkia, samoin koronapandemiasta johtuva terveysturvallisuusuhka.

(13) Valiokunta on kaikissa aiemmissa kannanotoissaan korostanut tarvetta minimoida suomalaisjoukkojen kohtaamat riskit Irakin koulutusoperaatiossa. Valiokunta toteaa, että riskejä pystytään minimoimaan sekä koulutusoperaatiossa omaksutulla toimintamallilla — koulutusta annetaan keskitetysti tukikohdissa — että varmistamalla suomalaisjoukoille paras saatavissa oleva henkilökohtainen suojavarustus. Henkilökohtaisen suojavarustuksen lisäksi joukkojen käytettävissä olevan kaluston tulee olla sellaista, että toiminta haastavassa toimintaympäristössä on mahdollista (tievarsipommien uhka jne.). Myös tukikohtien suojaaminen esimerkiksi ballististen ohjusten ja lennokki-iskujen uhalta on keskeisen tärkeää. Valiokunta pitää hyvänä, että tukikohdissa on joukoilla oma ilmapuolustus.

(14) Puolustusvoimat on valiokunnan arvion mukaan kokonaisuutena suoriutunut OIR-operaatiossa joukkojen omasuojan takaamisesta hyvin, eikä suomalaisjoukoille ole tullut tappioita. Va-

Valiokunnan lausunto PuVL 12/2022 vp

liokunnan saaman selvityksen mukaan suomalaisjoukkojen pikaiseen evakuointiin on tehty tarvittavat suunnitelmat.

(15) Valiokunta on aiemmissa kannanotoissaan tuonut esiin tarpeen kriisinhallintaveteraanien psykososiaaliseen tukeen ja posttraumaattisten oireiden hoitoon. Valiokunta pitää tärkeänä, että puolustushallinto vastaa näiden palvelujen tarjoamisesta kriisinhallintaveteraaneille.

Yhteenveto

(16) Sekä OIR- että NMI-koulutusoperaation käytännön toteuttaminen on haasteellista, ja Irakin keskushallinnon suhtautuminen maassa oleviin kansainvälisiin joukkoihin on ristiriitaista. Valiokunta katsoo, että Suomen on tärkeää olla mukana yhdessä keskeisten kumppanien, kuten muiden Pohjoismaiden, kanssa tukemassa Irakin sisäisen turvallisuuden vahvistamista. Sisäinen turvallisuus on välttämätön ennakkoehto sille, että maassa saavutetaan myös taloudellista kehitystä.

(17) Irakin molemmat koulutusoperaatiot ovat tärkeitä myös siinä mielessä, että Suomen sotilaallisen kriisinhallintaosallistumisen kokonaistaso on historiallisen alhainen: suomalaissotilaita on tällä hetkellä noin 400 henkeä eri operaatioissa. Valiokunta huomauttaa lisäksi, että sotilaallinen kriisinhallinta on yksi Puolustusvoimien lakisäätöistä tehtävistä.

(18) Valiokunta arvioi, että Irakista saatava hyöty kansallisen puolustuksen kehittämiseksi tulee erityisesti toimimisesta vaativassa monikansallisessa toimintaympäristössä. Suomen liittyessä Pohjois-Atlantin sotilasliittoon Nato-maiden kanssa tehtävän yhteistyön tärkeys korostuu, ja myös eri kriisinhallintaoperaatioissa tätä yhteistoimintakykyä voidaan kehittää ja syventää. Sotilaallisen kriisinhallinnan painopiste on siirtymässä vaativiin neuvonanto- ja koulutustehtäviin. Irakin-operaatiossa mukana olo palvelee myös tätä näkökulmaa.

(19) Valiokunta toteaa lopuksi, että OIR-selonteko annettiin eduskunnalle aikataululla, joka ei mahdollista valiokuntien asianmukaista kannanmuodostusta. Selonteon lähete keskustelu käytiin 7.12.2022 ja ulkoasianvaliokunnan mietintö asiasta valmistuu 9.12.2022. Valiokunta edellyttää, että jatkossa sotilaallista kriisinhallintaa koskevien selontekojen käsittelyyn eduskunnassa on varattava riittävästi aikaa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Puolustusvaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto PuVL 12/2022 vp

Helsingissä 8.12.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Antti Häkkänen kok
varapuheenjohtaja Jari Ronkainen ps
jäsen Anders Adlercreutz r
jäsen Timo Heinonen kok
jäsen Mika Kari sd
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Jukka Kopra kok
jäsen Joonas Könttä kesk
jäsen Markus Mustajärvi vas
jäsen Juha Mäenpää ps
jäsen Riitta Mäkinen sd
jäsen Veijo Niemi ps
varajäsen Sari Tanus kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola